

PHÁT TRIỂN KINH TẾ HỢP TÁC XÃ TRONG BỐI CẢNH MỚI

NGUYỄN VĂN SƠN*

Bài viết đưa ra một số giải pháp cơ bản để thúc đẩy các hợp tác xã phát triển, góp phần thực hiện thắng lợi Nghị quyết số 20-NQ/TU ngày 16/6/2022 Hội nghị lần thứ năm Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa XIII) về tiếp tục đổi mới, phát triển và nâng cao hiệu quả kinh tế tập thể trong giai đoạn mới khi khẳng định cùng với kinh tế nhà nước, kinh tế tập thể, mà nòng cốt là các hợp tác xã phải trở thành nền tảng của nền kinh tế quốc dân trong quá trình xây dựng, phát triển nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội dân chủ, công bằng, văn minh

Từ khóa: Phát triển kinh tế; kinh tế hợp tác xã; kinh tế thị trường; định hướng xã hội chủ nghĩa; thúc đẩy phát triển.

The paper proposed some key solutions to develop cooperatives to successfully realize Resolution No. 20-NQ/TU dated June 16, 2022 of the 5th Plenary of the 13th Party Central Committee on continuing to reform, develop and enhance the effectiveness of the collective economy in the new period. It stressed that the state economy and the collective economy with cooperatives as its core should become the foundation of the national economy in the process of building and developing a socialist-oriented market economy for the goal of rich people, strong country, democratic society, justice, and civilization.

Keywords: Economic development; cooperative economy; market economy; socialist-oriented; promote development.

NGÀY NHẬN: 10/02/2023

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 20/3/2023

NGÀY DUYỆT: 17/4/1974

1. Phát triển kinh tế hợp tác xã là xu hướng tất yếu khách quan ở nước ta hiện nay

Kinh tế thị trường (KTTT) là sự phát triển cao của sản xuất hàng hóa, ở đó đầu vào - đầu ra đều thông qua thị trường với các quy luật khách quan chi phối, như: quy luật cung - cầu, quy luật giá trị, quy luật cạnh tranh. Trong nền KTTT, cạnh tranh ngày càng gay gắt, quyết liệt đóng vai trò quyết định đối với sự tồn tại của chủ thể cũng như cả nền kinh tế.

Hiện nay, chúng ta đang xây dựng nền KTTT định hướng xã hội chủ nghĩa, đó là một

nền KTTT hiện đại, hội nhập, mở cửa với các nước trong khu vực và trên thế giới nhưng chịu sự dẫn dắt chi phối bởi các nguyên tắc, bản chất của chủ nghĩa xã hội. Trong nền kinh tế nhiều thành phần ở nước ta, các thành phần kinh tế vừa hợp tác, vừa cạnh tranh bình đẳng trước pháp luật. Phát triển KTTT là tất yếu khách quan, là quy luật để chuyển từ nền sản xuất nhỏ sang nền sản xuất lớn hiện đại.

* TS, Trường Đại học Công nghiệp Hà Nội

Đảng ta đã xác định: kinh tế nhà nước đóng vai trò chủ đạo cùng với kinh tế tập thể phải dần trở thành nền tảng của nền kinh tế quốc dân. Đặc biệt trong điều kiện hiện nay, độ mở của nền kinh tế nước ta là rất lớn, chúng ta đã ký các hiệp định song phương và đa phương với các nước khu vực về thế giới, như: ASEAN, EU, với Nhật bản, Hàn Quốc... Vì vậy, cạnh tranh không chỉ trong khu vực mà còn trên thế giới.

Để chuyển từ sản xuất nhỏ sang sản xuất lớn hiện đại, tăng sự cạnh tranh trong nền kinh tế đối với nước ta là một nước nông nghiệp đa số là nông dân sản xuất nhỏ vốn ít, tự liệu sản xuất là đất đai còn hạn chế: “Việt Nam là một trong những quốc gia có mức bình quân diện tích đất sản xuất nông nghiệp, ruộng đất theo đầu người thấp nhất thế giới và vẫn tiếp tục giảm: chỉ 0,25 ha, trong khi bình quân trên thế giới là 0,52 ha và trong khu vực là 0,36 ha. Trong gần 10 triệu hộ sản xuất nông nghiệp, có khoảng 80% số hộ có diện tích đất canh tác dưới 1 ha; số hộ nông dân có quy mô ruộng đất trên 3 ha chỉ chiếm khoảng 5%¹. Với diện tích canh tác nhỏ như vậy, mỗi hộ nông dân không thể cung cấp cho thị trường với nông sản có số lượng lớn và thường xuyên, không thể cạnh tranh được trên thị trường vì chi phí sẽ cao. Do vậy, con đường tất yếu là các hộ phải hợp tác, liên kết với nhau để hình thành vùng chuyên canh, cánh đồng mẫu lớn, tức là phải thông qua các hợp tác xã (HTX). Chỉ có thông qua HTX mới có tư cách pháp nhân để vay vốn, ứng dụng khoa học - công nghệ, giảm sự cạnh tranh với nhau, xây dựng tình đoàn kết, hợp tác để cùng nhau tiến lên... Như Chủ tịch Hồ Chí Minh đã từng nói: “Nông dân ta giàu thì nước ta giàu. Nông nghiệp ta thịnh thì nước ta thịnh. Nông dân muốn giàu, nông nghiệp muốn thịnh, thì cần phải có hợp tác xã. Nói tóm lại, hợp tác xã là hợp vốn, hợp sức với nhau. Vốn nhiều, sức mạnh, thì khó nhọc ít mà ích lợi nhiều”².

Qua đại dịch Covid-19 cho chúng ta thấy, đối với hàng hóa nói chung và hàng hóa nông sản nói riêng đều phải có xuất xứ rõ ràng, phải

có sự chỉ dẫn về địa lý, có tem truy xuất nguồn gốc, có sản lượng đầu vào và đầu ra ổn định với số lượng lớn và đồng đều... Điều này, khó có thể thực hiện được với từng hộ nông dân cá thể, sản xuất riêng lẻ chỉ thực hiện được thông qua sự liên kết hợp tác với nhau trong KTTT.

Trên thế giới, sự liên kết, hợp tác trong sản xuất - kinh doanh là xu hướng tất yếu với các nước có nền KTTT đã phát triển, chẳng hạn như: “Cộng hòa Liên bang Đức, hầu hết nông dân là thành viên hợp tác xã, sản xuất từ 30% đến 90% sản lượng lương thực, thực phẩm, chiếm 35% thị phần tín dụng nông thôn; Hà Lan có 25,5 triệu thành viên hợp tác xã, gấp 1,5 lần dân số, đóng góp 18% GDP; Nhật Bản, hợp tác xã có 65 triệu thành viên, gần 50% hộ gia đình ở Nhật Bản sử dụng dịch vụ của hợp tác xã; Trung Quốc có 30.287 hợp tác xã, thu hút hơn 80% hộ nông dân tham gia thành viên; Thái Lan có 6.626 hợp tác xã nông nghiệp và phi nông nghiệp, đóng góp 13% GDP; Hoa Kỳ có 50.000 hợp tác xã, chiếm 25% thị phần nông sản chế biến và tiêu thụ...”³.

Đối với nước ta, để nông nghiệp trở thành bộ đỡ cho nền kinh tế và trở thành một nước phát triển có thu nhập cao vào năm 2045, Nghị quyết số 20-NQ/TU ngày 16/6/2022 Hội nghị lần thứ năm Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa XIII) đã chỉ ra tất yếu phải phát triển các HTX, đó là: “đến năm 2030: cả nước có khoảng 45.000 hợp tác xã với 8 triệu thành viên; 340 liên hiệp hợp tác xã với 1.700 hợp tác xã thành viên”. Và, “Đến năm 2045: phần đầu có ít nhất 3 tổ chức kinh tế tập thể nằm trong bảng xếp hạng 300 hợp tác xã lớn nhất toàn cầu do Liên minh Hợp tác xã quốc tế (ICA) công nhận”. Như vậy, phát triển các HTX là một tất yếu khách quan phù hợp với quy luật khách quan và mang tính cấp bách ở nước ta hiện nay.

2. Thực trạng phát triển các hợp tác xã ở Việt Nam những năm qua

Đảng và Nhà nước ta đã quan tâm, đầu tư cho phát triển các HTX và điều này được thể hiện từ số lượng các HTX ngày càng tăng. Theo số liệu của Liên minh HTX Việt Nam:

“Giai đoạn 2016 - 2020, cả nước thành lập mới 10.749 hợp tác xã, bình quân 2.150 hợp tác xã/năm (tăng 2,6 lần so với giai đoạn 2011 - 2015), trong đó lĩnh vực nông nghiệp là 7.632 hợp tác xã, chiếm tỷ lệ 71%; phi nông nghiệp là 3.117 hợp tác xã, chiếm tỷ lệ 29%; thành lập mới 81 liên hiệp hợp tác xã. Cuối năm 2020, cả nước có 26.040 hợp tác xã (tăng 5.625 hợp tác xã so với năm 2015, tăng bình quân 3,6%/năm)⁴. Số lượng HTX, liên hiệp HTX có quy mô vừa và lớn cũng tăng lên: “Đến cuối năm 2020, cả nước có hơn 500 hợp tác xã, liên hiệp hợp tác xã có quy mô hơn 300 thành viên, tổng nguồn vốn từ 5 tỷ đồng trở lên (tăng 4 lần so với giai đoạn 2011 - 2015)”⁵.

Không chỉ tăng về mặt số lượng mà hiệu quả sản xuất - kinh doanh của các HTX cũng không ngừng được cải thiện: “thu nhập bình quân của người lao động trong HTX tăng 10,2% trở lên so với năm 2021, đạt trung bình trên 4,5 triệu đồng/người/tháng”⁶.

HTX phát triển năng động, hiệu quả đã thu hút ngày càng nhiều cá nhân, hộ gia đình ở địa bàn nông thôn và thành thị tham gia HTX, góp phần nâng cao thu nhập và đời sống của các thành viên; phục hồi và phát triển kinh tế - xã hội bền vững, ổn định xã hội, giữ gìn bản sắc văn hóa và bảo vệ môi trường.

Bên cạnh những đóng góp về mặt kinh tế, khu vực HTX còn có vai trò rất quan trọng về chính trị, an sinh xã hội tại cộng đồng. Với tinh thần “hợp tác”, “liên kết” trong HTX, tinh thần đoàn kết, giúp đỡ lẫn nhau trong các thành viên và cộng đồng dân cư được phát huy. Phát triển HTX đã phát huy, lan tỏa các giá trị tốt đẹp ra toàn xã hội, như: tính trung thực, công bằng, dân chủ, công khai, minh bạch, tinh thần giúp đỡ lẫn nhau, ý thức tự chủ, tự chịu trách nhiệm, ý thức chăm lo cộng đồng... có ý nghĩa rất lớn trong sự nghiệp “dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh”.

Tuy nhiên, trong quá trình phát triển các HTX cũng bộc lộ nhiều yếu kém, bất cập, cần phải được khắc phục:

Một là, tuy có sự tăng trưởng về số lượng, nhưng đóng góp của khu vực kinh tế tập thể mà nòng cốt là các HTX vào GDP của cả nước còn nhỏ bé và có xu hướng giảm: “đóng góp của kinh tế thị trường vào GDP cả nước giảm liên tục từ 8,06% năm 2001 xuống còn 3,62% năm 2020”⁷.

Hai là, hiệu quả sản xuất - kinh doanh và thu nhập người lao động đã được cải thiện nhưng còn thấp. Phần lớn HTX có quy mô nhỏ và siêu nhỏ, doanh thu, lợi nhuận và thu nhập của lao động thấp hơn so với khu vực doanh nghiệp. Bên cạnh đó, vẫn còn có một số HTX làm ăn thua lỗ phải giải thể: “năm 2022 cả nước giải thể 281 hợp tác xã yếu kém (222 hợp tác xã nông nghiệp, chiếm 79%; 59 hợp tác xã phi nông nghiệp, chiếm 21%)”⁸.

Ba là, niềm tin của các thành viên với sự hoạt động và phát triển của HTX chưa cao, các HTX còn chưa thu hút được đông đảo hộ nông dân, cá thể tham gia vào quá trình liên kết hợp tác trong HTX: “Số lượng hợp tác xã còn ít, số hộ gia đình và cá nhân tham gia hợp tác xã chưa nhiều. Đến hết năm 2021, cả nước có khoảng 3,23 triệu thành viên so với gần 10 triệu hộ nông dân”⁹. Điều này cho thấy, nhiều nông dân cá thể còn chưa có sự tin tưởng tham gia vào các HTX.

Bốn là, cơ chế, chính sách còn chưa hợp lý, chưa thực sự tạo động lực cho các HTX phát triển, như: vốn, đất đai, thị trường tiêu thụ sản phẩm...

3. Một số giải pháp thúc đẩy các hợp tác xã phát triển

Để kinh tế tập thể phát triển, phát huy được lợi thế, tiềm năng, phù hợp với xu hướng khách quan của thế giới nhằm xây dựng nền KTTT định hướng xã hội chủ nghĩa, tạo sức bật cho nền kinh tế, chúng ta cần phải thực hiện một số giải pháp sau:

Thứ nhất, nâng cao nhận thức về vị trí, vai trò, bản chất của các HTX trong nền kinh tế thị trường hiện đại. Hiện nay, một bộ phận không nhỏ các hộ kinh doanh cá thể chưa

muốn vào các HTX bởi vì tâm lý chưa có sự tin tưởng vào mô hình các HTX. Do vậy, phải đẩy mạnh việc tuyên truyền nâng cao nhận thức cho các hộ kinh doanh cá thể và xã hội hiểu được bản chất của HTX là liên kết, hợp tác với nhau để hình thành sản xuất lớn hiện đại là một xu hướng tất yếu, là điều kiện cần thiết để giúp đỡ nhau cùng phát triển.

Thứ hai, cơ chế, chính sách phải đủ hấp dẫn để thu hút các nguồn lực cho các HTX phát triển vì mục tiêu kinh tế cũng như xã hội: hình thành các quỹ hỗ trợ cho HTX phát triển, cơ chế vay vốn tín dụng sao cho nhanh chóng, thuận tiện, giúp đỡ các HTX trong việc nghiên cứu thị trường, tiêu thụ sản phẩm... Hiện nay, chủ trương đã có nhưng việc triển khai trên thực tiễn còn gặp nhiều khó khăn. Theo Bộ Tài chính thì các quỹ cho các HTX vừa nhỏ bé, vừa khó khăn trong triển khai thực hiện, thậm chí, một số nơi chưa thành lập được quỹ cho HTX phát triển.

Thứ ba, đẩy mạnh ứng dụng chuyển đổi số trong các HTX để giảm chi phí, giá thành, nhanh chóng đáp ứng nhu cầu của người tiêu dùng, phù hợp với cách mạng công nghiệp 4.0. Hiện nay, đã có một số HTX ứng dụng chuyển đổi số trong sản xuất - kinh doanh nhưng chưa nhiều. Trong những năm tới, cần đẩy mạnh nhân rộng các HTX chuyển đổi số thành công.

Thứ tư, phát huy sức mạnh của cả hệ thống chính trị với sự lãnh đạo của Đảng, quản lý của Nhà nước, các đoàn thể chính trị xã hội trong việc thúc đẩy các HTX phát triển vì mục tiêu kinh tế làm giàu cho các hộ kinh doanh, cũng như mục tiêu xã hội giúp đỡ lẫn nhau cùng phát triển, dân chủ trong Nhân dân.

Thứ năm, tăng cường liên kết giữa doanh nghiệp nhà nước với các HTX. Đây là hai thành phần kinh tế để dẫn dắt định hướng chủ nghĩa xã hội ở nước ta. Doanh nghiệp nhà nước có sức mạnh về vốn, khoa học - công nghệ, hệ thống phân phối, còn các HTX cung cấp vùng nguyên liệu, nông sản... do vậy, Nhà nước cần có cơ chế, chính sách liên kết hai

loại hình kinh doanh này cùng phát triển, tạo sức mạnh tổng hợp lan tỏa cho nền kinh tế.

Thứ sáu, tích cực học tập kinh nghiệm xây dựng mô hình các HTX ở các nước tiên tiến, như: CHLB Đức, Phần Lan, Thái Lan... để áp dụng cho phù hợp với điều kiện cụ thể của nước ta.

4. Kết luận

Phát triển các HTX là tất yếu khách quan, là một chủ trương lớn của Đảng và Nhà nước hiện nay. Để các HTX phát triển, chúng ta phải có các giải pháp đồng bộ từ việc nâng cao nhận thức, cơ chế, chính sách, phát huy các nguồn lực, học tập kinh nghiệm các nước tiên tiến... Có như vậy, chúng ta mới biến chủ trương, chính sách của Đảng thành hiện thực, thực hiện thắng lợi sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội vì mục tiêu: *dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh* □

Chú thích:

1, 9. *Phát triển kinh tế hợp tác xã và vấn đề hoàn thiện thể chế đất đai trong nông nghiệp*. <https://hdl.vn>, ngày 10/02/2023.

2. *Phát triển kinh tế tập thể, hợp tác xã là tất yếu khách quan, có ý nghĩa chiến lược và lâu dài trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta*. <https://www.qdnd.vn>, ngày 15/02/2023.

3, 4, 5, 6. *Phát triển kinh tế tập thể và hợp tác xã: Con đường của thế giới và nhu cầu tất yếu với Việt Nam*. <https://www.tapchiconsan.org.vn>, ngày 15/02/2023.

7. *Tiếp tục đổi mới, phát triển và nâng cao hiệu quả kinh tế tập thể*. <https://baochinhphu.vn>, ngày 02/02/2023.

8. *Tiếp tục khẳng định vai trò của kinh tế tập thể và hợp tác xã*. <https://dangcongsan.vn>, ngày 12/02/2023.

Tài liệu tham khảo:

1. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII. Tập I*. H. NXB Chính trị quốc gia Sự thật, 2021.

2. *Quyết định số 20-NQ/TW Hội nghị lần thứ năm Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa XIII) về tiếp tục đổi mới, phát triển và nâng cao hiệu quả kinh tế tập thể trong giai đoạn mới*.